

ПРОГРАМА

за управление

на Българската академия на науките

2021-2024

акад. Юлиан Ревалски

София, ноември 2020 г.

Съдържание

Въведение	3
Мисия, основни цели и политики	5
Участие на БАН в образователния процес на всички нива и подготовка на висококвалифицирани кадри	14
Научен потенциал	18
БАН, иновации и партньорство на БАН с бизнеса	21
Органи за управление на БАН, САЧК и взаимодействие между тях	24
БАН и държавните институции, връзки с обществото	26
Национална сигурност и отбрана	29
Управление на собствеността	31
Издателска дейност	33
Заключение	35

ВЪВЕДЕНИЕ

Българската академия на науките (БАН), която отбеляза своята 150 годишнина през изминалата година, е най-големият научен и експертен център в България с високо международно признание и един от основните духовни центрове в България. През своята дългогодишна история Академията е играла и продължава да играе съществена роля за създаването и развитието на редица важни сектори от общественно-икономическия живот на страната. В последните 30 години БАН преживя трудни периоди на промяна и реформи с цел трансформиране на цялостната си структура и политики в съответствие с настъпилите политически промени, както и с присъединяването на България към Европейския съюз. След един критичен период след 2010 г., когато Академията беше заплашена от закриване като национален научен център, можем да отбележим, че в последните години БАН възвръща своя авторитет сред обществото, който ѝ се отрежда от нейната същност, благодарение на нейната научно-изследователска и иновационна дейност на високо международно ниво, на нейния принос към образованието в страната, на активната ѝ дейност по осигуряване на експертиза в различни ключови области за държавните институции, на неизменната ѝ ангажираност за опазване на националните ценности, както и на подобряващата се комуникация с обществото.

Същевременно, за да може БАН да заеме напълно своето достойно място в българското общество, чака ни още път, който трябва да бъде изминат, както от наша страна като поставим нашата дейност в още по-пълно съответствие с изискванията на нашите и европейски стратегически документи, така и от страна на държавните институции чрез отговорно отношение към нашата организация и адекватна оценка на нашата дейност, включително адекватна оценка на труда на научния и научно-помощния персонал на БАН.

Основна цел и в този четиригодишен период остава **запазването и понататъшното устойчиво развитие на високо професионален човешки научен потенциал на БАН**. Учените с висока степен на компетентност са основният продукт на нашата дейност, елемент от националния суверенитет на страната. Те осигуряват извършването на фундаментални и иновативни научно-приложни изследвания с последващо внедряване в бизнеса и другите сфери на общественно-икономическия живот, както и са гарант за постоянната готовност за трансфер на нови технологии в страната, за участие с високо качество в образованието на всички нива. Учените в социалните и хуманитарните

направления са призвани да работят за опазване на националната идентичност и културно-историческото наследство на България, както и за справяне с глобалните предизвикателства от социален и хуманитарен характер, които засягат България, Европа и света. Голяма част от нашите специалисти имат съществен принос към националната сигурност и отбрана. Не на последно място, БАН чрез своите учени извършва и ще извършва висококачествени експертизи по всички важни за страната теми.

Мисля, че кризата, която преживяваме във връзка с пандемията от COVID-19, недвусмислено показва, че наличието на висококвалифицирани учени е част от националния суверенитет и сигурност на страната, защото без учените кризата нямаше да може да бъде разбрана, контролирана и управлявана. Учените от Българската академия на науките се включиха по своя инициатива и напълно доброволно в широк кръг от дейности, включващи обучение на медицински персонал на първа линия за извършване на PCR тестове, разработка на ваксина, изпитания на имуностимуланти и материали за защита, прогнозни математически модели за Националния оперативен щаб, социологически проучвания за реакцията на обществото на кризата, икономически прогнози за последствията от кризата, както и пълно предоставяне на онлайн ресурсите на БАН като принос към образователния процес в страната. Това още веднъж показва, че както ние като Академия, така и държавните институции трябва да направим всичко необходимо за запазване и по-нататъшно устойчиво развитие на човешкия научен потенциал на БАН.

МИСИЯ, ОСНОВНИ ЦЕЛИ И ПОЛИТИКИ

Мисията на Българската академия на науките произтича от Закона и Устава на БАН, както и от актуализираната Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България до 2030 година, от приетата от ОС на БАН Стратегия за развитие на БАН 2018 - 2030 г. и Рамковата програма „Хоризонт Европа“ 2021 – 2027 г. на Европейския съюз (ЕС). Основните ни дейности се формират около три оси:

- извършване на фундаментални научни и научно-приложни изследвания в тематичните области на структурните направления, в съответствие, от една страна, с принципите на правото на свобода на научните изследвания, потвърдена от Бонската конвенция от 20.10.2020 г. на министрите на Европейския съюз, а от друга страна, с националните и европейски приоритети;
- приложение на научните резултати в образователния процес на всички нива в страната;
- утвърждаване на БАН като водещ национален научен и експертен център в Република България, с висок международен авторитет и достойно място в Европейското изследователско пространство (ERA), както и като един от водещите духовни центрове в страната.

С тези си дейности Академията дава своя принос за развитието на научните изследвания в България на високо международно ниво и по този начин допринася **за развитието на българското общество на основа на знанието.**

Тъй-като в предходния мандат беше приета дългосрочна стратегия за развитието на БАН до 2030 г., тук ще се спра основно на политиките, касаещи периода до 2024 г., с перспектива до 2030 г., които произтичат от Националната стратегия за развитие на научните изследвания до 2030 г., както и връзката с очертаната нова европейска Рамкова програма за научни изследвания „Хоризонт Европа“ за периода 2021 - 2027.

Дейностите в тази насока са заложили в приетата Стратегия за развитие на БАН 2018 – 2030 г. Съгласно нашата стратегия периодът 2021 - 2024 ще засегне два от ключовите три периода, рамкирани в нея – **първия етап до 2023 г.**, който е очертан като период на стабилизиране на кадровия потенциал на Академията, повишаване на авторитета на БАН и затвърждаването ѝ като основния национален център за провеждане на висококачествени научни и

научно-приложни изследвания, и **втория етап от 2023 до 2026 г.**, постулиран като утвърждаване на БАН в Европейското изследователско пространство, включващо доизграждане на национални и международни мрежи за научни изследвания, в които БАН е активен партньор. Изпълнението на тези дейности ще допринесе за повишаване не само на количеството на нашите научни и научно-приложни изследвания, но по-важно - до повишаване на тяхното качество, както и ще генерира иновации в областта на бизнеса, здравеопазването и други сектори на общественно-икономическия живот.

Дейностите в областта на научните изследвания, произтичащи от Стратегията за развитие на БАН до 2030 г., се вписват и по естествен начин в новата Рамкова програма на ЕС „Хоризонт Европа“ в областта на научните изследвания и иновациите за периода 2021 - 2027. Това е водещата инициатива на ЕС за подкрепа на научните изследвания и иновациите – от концепцията до пазарната реализация, и допълва националното и регионалното финансиране. Растежът и просперитетът на Европа в бъдеще зависят от способността ѝ да продължи да бъде **световен лидер в областта на научните изследвания и иновациите**. „Хоризонт Европа“ осигурява средствата, необходими за постигането на тази цел и ще засили ролята на ЕС в секторите на науката и технологиите с цел преодоляване на основните глобални предизвикателства в области от жизненоважно значение като **здравеопазването, застаряването на населението, сигурността, замърсяването и изменението на климата**.

Както вече отбелязах, БАН по естествен начин се вписва в определените три стълба на тази програма, а именно:

- **високи постижения в научната област:** „Хоризонт Европа“ ще спомага за укрепване **лидерството на ЕС в науката** и развитие на висококачествени знания и умения, а БАН с водещата си роля в областта на научните изследвания в България (повече от 50 процента от научната продукция на страната в международните бази данни), с високия международен авторитет и активното участие в трансфера на знания в образователния процес ще бъде активен участник в тази програма и ще допринесе за успешното изпълнение на дейностите по този стълб;
- **глобални предизвикателства и конкурентоспособност на европейската промишленост:** целта е да се подпомагат научните изследвания, насочени към обществените предизвикателства и промишлените технологии в области като **цифровите технологии,**

енергетиката, мобилността, храните и природните ресурси; в тази област нашата Академия има опит в поддържането на научни изследвания с приложения в тези ключови сектори на съвременната икономика, особено в областта на информационните и комуникационни технологии, нови енергийни източници, биотехнологии, биомедицина и др.

- **иновативна Европа:** този стълб ще се съсредоточи върху насърчаване на иновациите чрез създаване на **Европейски съвет по иновациите, който** ще предлага „обслужване на едно гише“ на новаторите с голям потенциал; БАН има много добри позиции с национално лидерство в областта на патентите (над 70 процента) и редица иновативни разработки с висока степен на технологична готовност – ниво 5 - 6 от европейската технологична скала, с готовност за завършване, съвместно с бизнеса, до крайното 9-то ниво.

На пръв поглед социалните и хуманитарните науки не са достатъчно видими в горните приоритети, но както вече отбелязах във въведението, тяхното значение в съвременния свят се засилва все повече и без тяхното хоризонтално интегриране с другите науки, както показват и примерите с настоящата криза, решаването на ключови проблеми на обществото е невъзможно. Към това, още веднъж ще спомена, се добавя тяхната решаваща роля за запазване на националната идентичност и културно-историческо наследство на страната.

В областта на научната политика, не само на Академията, но и на държавата като цяло, се водят дълбокото разбиране, **че фундаменталните научни изследвания са в основата на иновациите в индустрията, здравеопазването и други сектори на общественно-икономическия живот.** Поради това тяхното развитие в значителен обем трябва да бъде приоритетна дейност на БАН. **Знанието е основният двигател на прогреса, а не икономиката,** затова и тези изследвания са били и трябва да продължат да бъдат приоритет не само за БАН, но и на научните изследвания в страната. Успешното им осъществяване е и в основата на поддържане **на висока международна позиция на БАН и респективно на страната.** А това е и неотменим елемент от оценката за една страна, когато става въпрос за привличане на чужди инвестиции.

Научните изследвания с иновативен характер се превръщат също в неотменим приоритет на всяка съвременна научна организация. Това произтича от логичната необходимост научните изследвания да подпомогнат

конкурентоспособността на икономиката и да подобрят качеството на живот на хората. БАН, макар и не в степента, която бихме желали, има добри позиции и в тази насока и нашите усилия за ефективно развитие на този тип изследвания трябва да продължат с още по-бързи темпове. От една страна, това ще стане чрез подходящо промотиране пред бизнеса на най-напредналите наши разработки с висока степен на технологична готовност, и по-конкретно съществуващите над 100 потенциални такива разработки. Ще предложим подходящи инструменти за финансирането на финалната фаза на най-напредналите от тях на новосъздадената Национална агенция за научни изследвания и иновации. Някои от тези инструменти са добре тествани на европейско ниво, като например инструмента Fast track to innovation, в който се финансира съвместна дейност на научна организация и фирма за довеждане до експлоатация на научен продукт от пета – шеста степен на технологична готовност.

Друго направление в този насока ще бъдат дейностите и научните изследвания в изграждащите се центрове за върхови постижения (ЦВП) и центрове за компетентност (ЦК), в които Академията е изключително активно представена като водеща на два ЦВП и четири ЦК. Голям част от тези дейности ще бъдат с приложен характер, ориентирани към бизнеса и други потребители. БАН, в частност ръководните органи, ще окажат активна помощ на тези центрове, включително чрез пряка подкрепа на техните дейности и помощ за тяхното устойчиво развитие по време на изпълнение на проектите, както и след приключването им.

Като съществени илюстрации на изключително важни направления за работа в горните направления ще спомена бурното настъпване на Изкуствения интелект и предизвикателствата за справяне с все по-големите масиви от данни, които, от друга страна, дават възможност за извличане на познание и напредък в редица посоки. Очакващата ни повсеместна дигитална трансформация на икономиката и на всекидневния живот, като цяло е също свързана с горното направление. БАН вече даде своя принос в тези насоки чрез изготвянето на Проект за Национална стратегия за развитие на Изкуствения интелект в България до 2030 г. И не на последно място – зелената сделка на Европа и трансформирането на енергийните източници ни поставят във водеща позиция да подпомогнем държавните институции и в тази тежка, но неизбежна трансформация.

Освен човешкият фактор, а именно наличие на научен и научно-помощен персонал на високо ниво, неразривно свързан елемент с успешното осъществяване на фундаменталните и научно-приложни изследвания е наличието на съвременна научна инфраструктура. В това отношение, след два етапа на успешно изграждане на инфраструктура в БАН, която се вписва в изискванията на високите европейски стандарти на ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructures), в частност с достъп до европейските изследователски инфраструктури, това което ни очаква в следващия период са дейности в следните насоки:

Първо, подпомагане на институтите, ЦВП и ЦК за създаване на условия за поддръжка на съществуваща и новоизграждаща се инфраструктура и нейното ефективно използване, включително чрез поддръжка на достатъчен помощен персонал. В този аспект важно е наличието на пълна и прозрачна информация за наличната, особено уникална, апаратура с цел избягване на дублиране на скъпа апаратура и споделеното ѝ ползване от институтите на БАН и външни научни организации и висши училища (ВУ), както и ясни правила за ползването на тази инфраструктура от бизнеса.

Второто направление е нашето по-нататъшно активно участие в деблокираната от две години Национална пътна карта за научна инфраструктура, където от финансираните досега 17 проекта ние сме водещи в 12, а от предложените за следващата година сме водещи в 6 от 12 проекта. Националното финансиране е неотменим елемент, който ще подпомогне съществено развитието и поддържането на инфраструктурата, подпомагаща нашите научни изследвания. Същевременно за някои мащабни инфраструктури, като изследователски кораб, Националната обсерватория и проекта за циклотрон, ще трябва да се търсят и други източници за финансиране, освен Националната пътна карта. Нека отбележа, че проектите от Националната пътна карта за научна инфраструктура реализират два приоритета в съвременните научни изследвания – **свързаност между участниците и споделяне на обща уникална инфраструктура.**

Важна насока в нашата научно-изследователска работа е сътрудничеството с други научни организации и ВУ за получаване на синергичен ефект. Мисля, че в това отношение се получиха редица положителни резултати, най-видими от които са ЦВП и ЦК, където на практика БАН си сътрудничи във всички центрове с ВУ и научни организации. Същото е положението и в проектите по споменатата по-горе Национална пътна карта. Има и редица други, както

национални, така и международни проекти с успешно сътрудничество. Подкрепата на Ръководството на Академията за подобен вид сътрудничество трябва да продължи и занапред, защото националният ни научен потенциал на високо международно ниво е намалял критично и е от жизнено значение да преодолеем заедно този труден момент. Трябва да поправим и един пропуск от последните години - недостатъчно активно сътрудничество със Селскостопанска академия (СА), чиито обсег от много важни изследвания, свързани с аграрния сектор, имат интердисциплинарен характер и редица наши институти могат да сътрудничат успешно с институтите на СА.

По отношение на финансирането на научните изследвания като цяло, и на БАН в частност, съм убеден привърженик на **смесеното финансиране – институционално и проектно**. Ще работя за продължаване на повишаване на институционалното финансиране по линия на бюджетната субсидия. Това финансиране е основата на устойчивото развитие на една научна организация от нашия тип, осигуряваща нормално функциониране на „кръвоносната ѝ система“. Това увеличаващо се финансиране е записано и като ангажимент в актуализираната Национална стратегия за научни изследвания в България до 2030 г., но за съжаление изостава значително от тези поети ангажименти. Същевременно, трябва да продължим да разпределяме бюджетната субсидия в БАН, отчитайки строго приноса на институтите към общата дейност на Академията (наличието на така наречения Компонент 2, възприет в последните години) на базата на ясни и проверими критерии за ефективност и качество, както и в институтите, индивидуалните възнаграждения трябва също стриктно да се разпределят на основата на индивидуалните приноси на научния и научно-помощния персонал, съобразно същите общи критерии, почиващи на регулярна и прозрачна атестационна политика.

От друга страна, в съвременните условия организация като нашата е призвана да търси и проектно финансиране, заради наличието на приоритети и заради тенденцията на концентрация на финансови средства в колективи с висока степен на ефективност и признание, както и за работа по национално отговорни задачи и предизвикателства. По отношение на Националния фонд за научни изследвания нивото ни на успеваемост не пада под 50 процента, но по отношение на рамковата европейска програма Хоризонт 2020 имаме отстъпление в последните години. То до известна степен се компенсира от оперативните програми, но за да може научните ни изследвания да са на високо международно ниво и да поддържаме висок авторитет в ЕРА е необходимо да

обърнем сериозно внимание на значително подобряване на участието ни в следващата Рамкова програма „Хоризонт Европа“.

В същата насока трябва да продължим с развитието на вътрешнопроектното финансиране и като надградим успешните досега младежки вътрешни проекти, да разширим вътрешното проектно финансиране и за важни, както фундаментални, така и иновативни вътрешни проекти.

През последните години с наше активно участие МОН инициира Национални научни програми по важни актуални въпроси, с висок обществен отзвук, с целево финансиране от МС. Това е една специфична форма на финансиране на научни изследвания, но аз съм убеден, че на този етап те имат своето значение и нашето активно участие в тези програми трябва да продължи - не само заради немалкия финансов допълнителен ресурс, а защото това е и начин обществото да се убеди в полезността на нашите изследвания. Тези програми са също още един ярък пример за успешно научно сътрудничество с ВУ. Към тези програми се прибавя и специфична важна програма „Образование с наука“, в която се включват и нашите музеи, и която чрез атрактивни модерни подходи привлича млади хора за нашата бъдеща кауза.

Едно от важните неща, които трябва да имаме предвид е, че съотношението на институционалното към проектно финансиране не трябва да става задържащо за развитието на Академията. Това, което се получи в БАН през изминалата година, когато това съотношение беше 50:50 и което се дължеше на стартиралите ЦВП и ЦК, не е естествено за организация с нашата структура и направления, в която фундаменталните изследвания са много важна и неотменима част от работата ни и ние вероятно ще усетим някакъв негативен ефект върху другите дейности извън ЦВП и ЦК в отчета за 2020 година. Това съотношение през годините се задържаше в размер 60:40 в полза на институционалното финансиране; превесът в полза на институционалното финансиране трябва дори още да нарасне, както това е в сродни на нашата организация научни центрове в Европа, като дружеството Макс Планк в Германия (над 80 % институционално финансиране) и CNRS във Франция (над 70 %).

Като общо заключение по отношение на политиката на финансиране на научните изследвания в БАН, и като цяло в страната, ще отбележа, че все още няма ясно разбиране сред държавните институции и обществото, че субсидията за научни изследвания **е инвестиция в бъдещето, а не просто бюджетиране.**

Както споменах и по-горе, гордеем се, че още от създаването на Академията преди повече от 150 години ние сме едно от духовните средища на България, призвани да отстояваме устоите на наша национална идентичност и културно-историческо наследство. Това е голяма отговорност на нашите институти от социалните и хуманитарни науки, които правят това наред със своите традиционни научни дейности. В това отношение усилията не трябва да отслабват, защото в някои ситуации ние се оказваме единствената институция, която реагира адекватно по важни въпроси от национален характер. Като голямо предизвикателство в тази насока пред нас се очертава възстановяването на загубените позиции в чуждестранната българистика по света. Необходими са спешни координирани мерки между БАН със съответните институти, Съвета по българистика към УС на БАН, в активно сътрудничество с МС и ресорните министерства МОН и МВНР, които не само да спрат този деструктивен процес, но и бързо да се възстанови това, което имахме като позиции, защото постепенно сме измествани в лекторатите (включително закриване на такива) от други страни, включително от региона.

Въпреки, че на национално ниво в последните години основни нормативни документи, касаещи научните изследвания и образованието бяха актуализирани, все още има нужда от уреждане на нормативната уредба с цел насърчаване на инвестиции от страна на бизнеса, както и с подкрепа на научните организации в тяхната инвестиционна дейност в научна инфраструктура. Имаме нужда от силно облекчаване на процедурите за обществени поръчки по отношение на закупуване на специализирана апаратура или специфични материали. Сега съществуващата наредба силно ограничава научните колективи и понякога спъва успешното изпълнение на редица важни проекти. Ще продължа да инициирам предложения за промяна на това състояние в положителна за нас насока, включително до пълно отпадане на изискванията за обществени поръки за специфична научна апаратура и консумативи.

На ниво БАН нормативната база също се нуждае от спешна промяна. Най-належащо е инициране на промени в Устава на БАН за привеждането му в съответствие със съвременните изисквания и променени закони и стратегии. Въпреки, че това е в прерогативите на ОС на БАН, ако бъде избран за Председател, ще направя всичко, което зависи от УС на БАН, за да може тази промяна да се случи възможно най-бързо и адекватно. От промяна и осъвременяване се нуждаят и редица наши вътрешни правилници. В това отношение една специфична важна задача е въпросът с доброто управление на

интелектуалната собственост – изготвеният правилник, който в момента е в процес на приемане от ОС на БАН, трябва да получи по-нататъшно развитие с експертна помощ за нашите учени в тази област, при възможност на национално ниво. Ще отбележа още, че съгласно Стратегията за развитие на БАН до 2030 г. трябва внимателно да следим дали структурата ни отговаря на съвременните изисквания.

Накрая на тази част ще спомена две области, които, макар и различни, са силно свързани. Първата е политиката на БАН за Отворена наука. Това не касае само нашата издателска дейност, за която ще отделя също внимание в края на програмата, но цялостната политика, произтичаща от европейските директиви – за публикуване в издания с отворен достъп и свободен достъп до данни, получени с публични средства. В това отношение имаме нужда от бързо наваксване на пропуснатото, в синхрон с МОН, което е отговорно за тази политика на национално ниво. Трябва да използваме нашия опит от европейските проекти в тази насока и опита на сродни организации, като CNRS например, за спешна подготовка на план за действие в това направление.

Втората област е нашата международна дейност. Макар пандемията тази година да ограничи до минимум директните ни контакти с нашите партньори, новите начини на комуникация онлайн продължиха дейностите ни в това направление. Нашата международна дейност е била и ще остане ключов елемент в позиционирането на БАН като равноправен участник в европейското и световното изследователско пространство. Само по този начин ще можем да поддържаме нашите изследвания на конкурентно световно ниво и БАН ще поеме по по-нататъшния си път на регионален лидер в научните изследвания и иновации, както е записано за третия етап от Стратегията за развитие на БАН до 2030. В този смисъл надграждането на постигнатото досега в международно отношение, като партньорства с двустранни и многостранни договори, съвместни проекти, представяне на България в основните научни световни организации, е неотменима част от дейността ни в това направление. Тази политика ще създаде и още по-благоприятна среда за участие на нашите институти в различни партньорства, за участие в съвместни проекти, развивайки **свързаността ни с водещи научни институции в света.**

УЧАСТИЕ НА БАН В ОБРАЗОВАТЕЛНИЯ ПРОЦЕС НА ВСИЧКИ НИВА И ПОДГОТОВКА НА ВИСОКОКВАЛИФИЦИРАНИ КАДРИ

Още от създаването си като Българско книжовно дружество, прераснало по-късно в Българска академия на науките, образованието и разпространението на знания са основна наша дейност и дълг. В тази насока се водят от принципа, изповядван от редица мои колеги, че **най-важното приложение на науката е образованието**. Както ще стане ясно в следващите редове, Академията има принос в образованието на всички нива. Все пак ще започна с най-важното, което ни е вменено от Закона за БАН и Закона за висшето образование, а именно обучението на докторанти.

За съжаление, въпреки постигнатото почти двойно увеличение (чрез допълнителни средства от МОН) на стипендиите на редовните докторанти, както и финансовата подкрепа по младежки проекти на задочните докторанти в БАН, въпреки подобрената научна инфраструктура, броят, както на обучаваните докторанти, така и на защитилите, постоянно намалява в последните 3 години при това с обезпокоителни темпове.

Най-съществената причина за тази негативна тенденция е липсата на перспектива за младите хора от гледна точка на достатъчно добро бъдещо кариерно развитие и заплащане на техния труд в системата на БАН. Друга съществена причина е ограниченият директен достъп до студенти. Със сигурност има и други причини, които спешно трябва да анализираме и вземем адекватни мерки. Не успяхме през изминалия мандат да поставим докторантските ни програми в съответствие с принципите за иновативно докторантско обучение (Innovative Doctoral Training Principles)¹, както си бях поставил за цел в предишната ми програма. Това не ни позволи да интернационализираме докторантските си програми, за да имаме мобилност към нас от чужбина, както и от нас към чужбина, нито да получим достатъчно докторанти по поръчка на бизнеса или други сектори. Това, разбира се, изисква и подходящи форми за осъществяване и съответния ресурс. Ако не предприемем подобни мерки, както и допълнителни, като широка рекламна кампания, показваща привлекателни условия за обучение в институтите на БАН и високо качество на научните изследвания, да работим за по-нататъшно

---

¹ http://ec.europa.eu/euraxess/pdf/research_policies/Principles_for_Innovative_Doctoral_Training.pdf

устойчиво повишение на докторантските стипендии, рискуваме да се лишим от единствения засега съществен резерв за бъдещи кадри в Академията.

В тази насока ще повторя някои цели, които бяха поставени в предишната ми програма като:

1. Съвместни докторски програми с водещи висши училища от България и чужбина; съвместни докторски програми с бизнеса.
2. Продължаване на целевото финансиране на докторантските стипендии и подкрепа за млади учени;
3. Създаване на предпоставки за ясна институционална среда за докторантите и тяхното развитие, включително широка кампания по разгласяване на възможностите за успешни съвременни докторантури в БАН с перспектива за развитие.

Допълнителна устойчива мярка в това направление, което е свързано и с нашия принос към висшето образование в България, е възможността **да се даде правото на БАН да обучава ограничен брой магистри по приоритетни научни направления на високо международно ниво** (задължително на английски език). Целта е да търсим кандидати сред българските студенти, които напускат страната, както и да привлечем студенти от чужбина. Високият научен потенциал на учените от Българската академия на науките и значително подобрената ни научна инфраструктура са гарант за успешното изпълнение на тази идея. По този начин БАН ще изпълнява още една важна мисия за българското общество. Вече съм направил такова предложение пред МОН за включването му в Стратегията за висше образование до 2030 г. и то беше подкрепено от Министерски съвет. Да напомня, че такава препоръка беше експлицитно дадена на стр. 51 в доклада на групата на проф. Люк Соте, във връзка с оценката на изследователската среда в България в рамките на инициативата Specific Support for Bulgaria².

Горните мерки ще изискват по-нататъшно развитие, включително кадрово, на нашия Център за обучение с цел превръщането му в още по-ефективно звено, което ще управлява и новите програми.

---

² Peer review of the Bulgarian Research and Innovation system в рамките на инициативата Policy Support Facility на Европейската комисия, 2018

Преминавайки с последната бележка към нашия принос в образованието във висшите училища и възможните нови форми на сътрудничество с тях, ще отбележа, че трансферът на знание към младите хора, натрупано чрез нашите научни изследвания, е наше неотменно задължение и отговорност. За съжаление и тук няма съществена промяна по отношение на предишния период, защото нашият принос в обучението във ВУ, макар и голям като обем часове, остана предимно на индивидуална основа. Не можах да се реализират систематично, а само спорадично, такива предложения, които бяха формулирани в предишната програма, като:

- институционализиране на статута на гост-професори на членове на Академията във ВУ;
- по-мощно като брой научно ръководство на докторанти и магистри от ВУ, осъществявано от наши колеги от БАН;
- кариерното развитие на университетски преподаватели във водещи ВУ да е обвързано с извършване на интензивни научни изследвания в институти на БАН за определен период от време (sabbatical).

Към горното ще добавя, че поддържам предложението да участваме в консорциуми с водещи ВУ за съвместни и самостоятелни докторски и магистърски програми, при запазване на институционалната независимост на участниците в консорциума – идея, която беше осъществена в някои европейски страни, с цел издигане на рейтинга на консорциумите на световно ниво – такова предложение се обсъжда в Стратегията за развитие на висшето образование до 2030 г. Това ще позиционира БАН като организация с още по-голям обществен авторитет и принос към образованието в България. То ще даде възможност на БАН да има и по-широк директен достъп до студенти - наши бъдещи докторанти и колеги.

По отношение на училищното и предучилищно образование, стъпвайки на традиционно силните си позиции в тази област, БАН ще продължи да подпомага МОН в двете класически направления:

1. Въвеждане на нови иновативни форми на обучение (изграждане на цифрови умения, изследователски подход в образованието, широко онлайн обучение и др.) чрез активна работа с ученици и учители от всички нива.

2. Методическа помощ за нови програми и учебници на всички нива. Това включва широк диапазон от експертизи на нашите колеги от различни институти в практически всички области на преподаването-от природните и математическите науки до хуманитарните, където все повече е нужен професионализма на нашите колеги, особено в областите на езика, историята и литературата.

Като добавена стойност ще продължат и ще се разширяват все повече нашите дейности по откриване и развитие на таланти във всички направления на науката и културата в рамките на Ученическият институт на БАН, Ученическият институт по математика и информатика, работата с талантливи ученици и учители по направления в институтите в областите математика, информатика, математическа лингвистика, роботика, физика, биология и други във връзка с участие на олимпиади на високо национално и международно ниво.

НАУЧЕН ПОТЕНЦИАЛ

Вече споменах във Въведението, че основният продукт на нашата дейност, част от националния суверенитет на България, е формирането на висококвалифицирани научни кадри с висок международен авторитет и експертен потенциал, които в необходимия момент да са в състояние да трансферират важни технологии и знания в страната, да извършват изследвания с иновативен характер, да участват активно в образователния процес и не на последно място, да могат да изработват експертни мнения на високо професионално ниво по важни въпроси на българското общество. Поради тези причини и по причини, които ще бъдат посочени по-долу, както споменах и във Въведението, основен акцент на програмата ми за управление на БАН в следващия период си остава запазването и устойчивото развитие на научния потенциал на Академията. Ще повторя отново, че пандемията, която преживяваме в момента ясно демонстрира нуждата от такъв научен потенциал.

За съжаление и в този аспект констатираме, че макар и не с толкова големи темпове, както при докторантите, имаме намаление на научния потенциал в БАН. И това основно се дължи на дългия период на недофинансиране на Академията, както и на негативното (в един период) отношение към нашата организация, което силно демотивира интереса на колегите да дойдат и да останат да работят в БАН. Особено е силна тази демотивация сред младите учени. Свидетели сме на изтичане на подготвени кадри от БАН, не само към чужбина, но и в страната – освен към бизнеса, и към висши и средни училища.

Основната причина за тези негативни тенденции остава неоценения труд на учените в БАН. Приветстваме прогреса за подобряване на заплащането на труда на учителите, важен елемент от качествено образование. Но същевременно дебалансираното заплащане на труда на учените, които са в същата система, създава предпоставки за изкривяване и разрушаване на процеса на изграждане на кадри в областта на научните изследвания и висшето образование. Не може в никакъв случай да ни радва факта, че млади колеги, които са готвени за учени в продължение на поне 10-на години след магистърска степен, напускат системата на научните изследвания и заемат професии, които изискват значително по-ниска квалификация – това е огромна загуба на ресурс и обезкървяване на системата на научните изследвания на страната. Тази година сме свидетели на заявления от страна на МОН да се увеличи рязко заплащането на учените и преподавателите във ВУ за избягване

на този дисбаланс. Това е стъпка в правилна посока за преодоляване на споменатия дисбаланс в системата. Същевременно сме дълбоко разочаровани, че БАН, съзнателно или не, е изключена от този процес, въпреки че според Закона за развитие на академичния състав, изискванията към научния потенциал като квалификация са по същество едни и същи във ВУ и в БАН. Ако тези намерения се реализират, при така плануванния бюджет на БАН за 2021 г. началната заплата на асистент във висше училище, ще бъде с 50 процента по-висока от началната заплата на асистент в БАН! Няма нужда от много разсъждения, за да разберем накъде ще се насочат младите хора, които искат да се занимават с наука. Това ще мотивира и млади хора от БАН, които в момента работят в наши институти, да се насочат към ВУ – нещо, което и сега се случва все по-често. Такъв тип политика ще обезкърви БАН и с времето ще я превърне в маргинална научна организация с всичките фатални за научния живот на страната ни последици. Надявам се не това да е целта на тази политика по отношение на най-старата институция в новата българска история!

Като прибавим към горното това, че има голям брой учени на пенсионна и пред пенсионна възраст, ситуацията с кадрите в БАН става много тревожна. Трябва, независимо от неблагоприятните обстоятелства, да реагираме и с всички възможни начини да се погрижим за нашите учени, особено за най-активните от тях.

Първият начин е да използваме всички резерви на Компонент 2 за материално стимулиране на най-добрите ни и активни учени, на основата на ясни вече установени критерии. Това да става, от една страна, чрез разпределение на Компонент 2 към институтите на база на такива критерии, а вътрешното разпределение за възнаграждения в институтите, което може да се увеличи до 60 процента от компонента 2, а не 50 както е сега, да става на основата на стриктна атестационна политика. Това ще позволи общите възнаграждения на хабилитирания състав да станат притегателни за тези, които работят активно и мотивиращи за младите хора като перспектива на тяхната кариера.

Вторият начин е да използваме по-активно извоюваните в последните години програмни формати, като статута на пост-докторант, програмата за реинтеграция „Петър Берон“ и „НИЕ“, както и програмата за върхови постижения ВИХРЕН за привличане на външни и задържане на наши качествени учени при значително подобрена финансова подкрепа.

Третият начин е специално внимание към асистентите и главните асистенти. В този аспект една възможност за асистентите са младежките програми, които да осигурят по-високо начално заплащане. **Специално за главните асистенти, които са гръбнакът на бъдещия кадрови потенциал на БАН, ще предложи да се търсят средства за стартови тригодишни грантове за такива, издържали успешно конкурса на възраст до 35 години.** Част от грантовете ще могат да се използват за възнаграждения, за да може общата сума за възнаграждение на един главен асистент в БАН да е като тези на техните колеги във висшите училища.

Важен елемент от привличането и задържането на кадри, освен достойното заплащане на техния труд, е и институционалната среда. Ясната и прозрачна институционална среда, свързана с подбора на нови кадри и тяхното кариерно развитие, е неотменим елемент от ефективното функциониране на една научна организация на съвременния етап. В това отношение трябва да положим спешни усилия за преодоляване на забавянето на приемането от институтите на ключовите документи на ЕС в тази насока, а именно Европейската харта за изследователи (The European Charter for Researchers) и Кодекса за поведение при подбор на изследователи (The Code of Conduct for the Recruitment of Researchers)³. Това ще бъде допълнителен стимул за младите хора да се насочват към институтите на БАН, както и по-голяма възможност за привличане на кандидати от чужбина.

Разбира се, като говорим за научен персонал, освен в чистия смисъл на персонал с академични длъжности, трябва да отбележим важноста и на специализирания научно-помощен персонал – лаборанти, инженери, системни програмисти и др., без които гладкото функциониране на научната ни инфраструктура, а оттам и на научните ни изследвания, е невъзможно. Този персонал също изисква много важна и трудна специфична подготовка и грижата за него не трябва да бъде по-малка. Имаме резерви (проекти, целево финансиране по К2 и др.) чрез които трябва да осигурим допълнително стимулиране на този състав, за да го задържим в Академията.

---

³ <http://ec.europa.eu/euraxess/index.cfm/rights/>

БАН, ИНОВАЦИИ И ПАРТНЬОРСТВО НА БАН С БИЗНЕСА⁴

Съвременната оценка на научните организации в дадена страна и в частност на широкопрофилни научни организации като БАН, включва оценка на ефективността на научните изследвания, водещи до иновации, както и тяхното бъдещо развитие до прототипи, които се въвеждат в производство и експлоатация. Този тип изследвания силно подобряват конкурентоспособността на икономиката, както и качеството на живот на гражданите. По този начин те способстват за изграждане на общество, основано на знанието. Тези изследвания са приоритет и на националните стратегически документи – Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2014 – 2020, актуализираната Национална стратегия за научни изследвания в България до 2030 г. и Стратегията за развитие на БАН до 2030 г. Те са приоритет и на Европа – в Рамковата програма „Хоризонт Европа“ 2021 - 2027 г., освен традиционните мерки, е предвидено създаването на Европейски съвет за иновации. Всичко това е съпроводено и от изискването и очакването, че бизнесът трябва да отдели за научни изследвания същия процент от БВП, както и самата държава (крайната цел е инвестиции в научни изследвания в размер на 1.5 % от БВП от бюджета и 1.5 % от БВП от бизнеса, която в Европа трябваше да бъде постигната тази година!).

Иновативните изследвания и тяхното продължаване до успешен край все още не са на нужното ниво в България и в частност в БАН. Причините са както при нас, учените – не е достатъчно голям броят на учените, които са заинтересовани от това да продължат докрай започнатото иновативно изследване, така и на липсата на достатъчно силен интерес от страна на бизнеса като цяло, включително и заради липса на благоприятна нормативна уредба. Интересът идва от отделни малки и средни предприятия, които са най-заинтересовани от иновативни продукти и тяхната реализация.

За съжаление тази липса на ефективност на научните изследвания, водещи до иновации, а оттам и до приложения в индустрията, здравеопазването, селското стопанство и други сфери на обществения живот, доведе и до отделяне

---

⁴ В случая терминът „бизнес“ ще бъде използван във възможно най-широк аспект, обхващащ индустриални предприятия, фирми и финансови институции (включително клонове на световни компании в България), както и изследователски и развойни организации извън академичната сфера.

на програмата за наука на структурните фондове на Европейския съюз за следващия програмен период и тази програма няма вече да се управлява от МОН. Новата програма по структурните фондове на ЕС, наречена **Научни изследвания и иновации и дигитализация за интелигентна трансформация**, ще бъде управлявана от Националната агенция за научни изследвания и иновации, подчинена директно на Министерски съвет.

Във връзка с взаимодействието с бизнеса смятам за необходими в следващия период на управление на БАН следните дейности, които ще инициирам и активно ще подкрепям:

1. Постоянна регулярна връзка с четирите големи работодателски организации в България, които представляват практически целия бизнес в страната. Според Закона за БАН две от тях на ротационен принцип са представени в Съвета на настоятелите на БАН и биха могли да бъдат наш партньор, както във връзката ни с техни членове, така и при определяне на политики, подпомагащи развитието на БАН във всички насоки, включително партньорство с бизнеса.
2. Активна връзка и с Агенцията за малки и средни предприятия (МСП) за промотиране на иновативни идеи и проекти на институти на БАН. Както споменах, МСП са естествен партньор в редица научни проекти с приложен характер, защото, за разлика от големите компании (чиято развойна дейност обикновено е в чужбина), те нямат капацитет за развитие на собствена научно-изследователска дейност.
3. Регулярно представяне (всяка година по веднъж) на подобрени иновативни разработки на БАН пред представители на бизнеса с цел по-нататъшното им развитие до прототипи (БАН има над 100 потенциални иновативни разработки, в по-голямата част непознати за бизнеса – имахме подготвена среща с бизнеса за представяне на 25 от тях, която се провали заради пандемията). Тук ролята на Единния център за иновации трябва да бъде силно проактивна.
4. Подготовка за активно участие в новата програма по структурните фондове за Научни изследвания и иновации и дигитализация за интелигентна трансформация, както и по други програми на новата Национална агенция за научни изследвания и иновации, включително чрез предложения за подходящи инструменти – например Fast track to innovation.

5. Мобилност към и от бизнеса: подготовка на докторанти по поръчка на бизнеса, както и възможност наши докторанти да прекарват известно време във фирми, трупайки технологичен опит; приемане на представители на бизнеса в наши научни колективи.
6. Създаване на подходяща среда за развитие на стартиращи компании в институтите на БАН.
7. В създадените вече ЦВП и ЦК трябва да се наблегне на изпълнение на целите, свързани с въвличане на бизнеса като потребител на получените иновативни резултати. Ръководството на БАН ще бъде в помощ на осъществяването на тези цели.
8. Политиката за подкрепа на патентната дейност трябва да продължи, като в контекста на приетия вече Правилник за интелектуалната собственост на БАН да се осигури експертна помощ на учените в тази сложна материя, с цел опазване на интелектуалната собственост. Добре би било в сътрудничество с цялата научна общност да се изгради център за експертна помощ в областта на интелектуалната собственост на национално ниво.
9. Една идея, която остана нереализирана, е създаването на Експертен съвет към УС или към Председателя от представители на БАН и на бизнеса с цел регулярно актуализиране на политиката и дейностите на БАН за връзки с бизнеса.

ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА БАН, САЧК И ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ ТЯХ

В тази част ще си позволя накратко да очертая взаимоотношенията между основните органи за управление на БАН-ОС на БАН, УС на БАН и Председателя на БАН, както и ролята на САЧК и Съвета на настоятелите в живота на Академията, които произтичат от Закона за БАН и Устава на БАН..

Ще продължа да работя за осъществяване на още по-пълнен синхрон в работата на УС на БАН и ОС на БАН. Считам, че и двата органа трябва да положат усилия за ясно разграничаване на отговорностите и задълженията си с цел избягване на дублиращи дискусии и решения. Това само ще направи работата на тези органи, а и на БАН като цяло, още по-ефективна - нещо което очакват нашите колеги в Академията. Сегашният състав на УС, предвиден в Устава на БАН, както и Секретариатът (научни секретари по направления) работи добре на практика. Същото се отнася за броя на заместник-председателите, който също смятам да запазя. Ако бъде избран за Председател, в предложенията си за членове на Ръководството и УС на БАН, ще се ръководя от широко представителство на направленията, както и на представители на младите учени в БАН.

Както вече споменах по-горе, нормативната уредба на Академията има нужда от спешна промяна за привеждането ѝ в съответствие със съвременните изисквания за организация като нашата и в съответствие с промените в редица законови актове. Най-належаща е промяната на Устава на БАН, който трябва да се осъвремени. Ще направя всичко възможно тази промяна да стане без отлагане и с необходимата подкрепа на УС на БАН.

Ролята на САЧК трябва да продължи да нараства в областта на определяне на общите политики на Академията, каквито положителни примери вече имахме през изминалия период. Мъдростта, натрупаните знания и големият опит на неговите членове трябва да бъдат използвани за благо на БАН. Ролята на това Събрание при редица експертизи от национален мащаб е от съществено значение. Ще подкрепя идеите, които на няколко пъти обсъждаме в САЧК, за подмладяване на състава му и ще предложа промяна в Правилника за избиране на академици и член-кореспонденти, която да позволява обявяване на места за кандидатури **за член-кореспонденти на възраст под 50 години.**

През годините САЧК е бил място, в което са членували и членуват редица изтъкнати български творци от различни области на изкуството. Смятам за голям пропуск от наша страна, че БАН не разполага с колекция от произведения на нашите творци, членове на САЧК в областта на изобразителното изкуство – художници и скулптори. Вече съм стартирал неофициално кампания за набиране на такива произведения чрез дарения или откупуване, **за да създадем колекция, която ще има много висока художествена стойност.** Имам първоначално съгласие на един от нашите централни музеи за осигуряване на представителна зала за постоянното експониране на тази колекция. Ще поставя на официално обсъждане тази инициатива и се надявам с общи усилия да осигурим попълването на такава експозиция, която ще бъде още едно великолепно лице на БАН в областта на изкуството и културата.

За съжаление, Съветът на настоятелите все още не играе онази важна роля, определена му от Закона за БАН, да бъде обществен коректив, но и поддръжник на Академията във важните моменти на вземане на решения, отнасящи се до научната политика на БАН, както и до управлението на нейните финанси. Все още в Съвета на настоятелите, макар и да има откъслечни положителни решения, не можем да стигнем да консенсус по отношение на мястото на БАН в цялостния научно-образователен сектор и принципите за заплащането на труда на учените в БАН. Предстои ни наистина сериозна работа в установяването на този орган като неделима част от Академията, който е създаден и призван да работи за благото на БАН.

В заключение на този раздел ще посоча, че ще продължа с развитието и повишаването на кадровото ниво на БАН - Администрация с цел подобряване на непрекъснатата помощ на органите за управление на БАН и на институтите на БАН. Ще изисквам, при това все по-активно, БАН - Администрация да изпълнява своята методическа роля по отношение на издигане на административното ниво на останалата администрация в институтите, като провежда регулярни семинари, обучения, свежда навреме информация по всички административни аспекти, които ни касаят. И накрая, ще се погрижа общоакадемичните и специализираните звена на БАН още по-отговорно да подпомагат общите дейности и инициативи в интерес на цялата Академия.

БАН И ДЪРЖАВНИТЕ ИНСТИТУЦИИ, ВРЪЗКИ С ОБЩЕСТВОТО

Още в Учредителния устав Българското книжовно дружество си вменява дейности от общонационално значение и неговите основатели са сред строителите на съвременна България. С годините този процес на взаимодействие между БАН и държавните институции се задълбочава, макар и с различен интензитет и характер. Съвременната Академия има също законово вменени задължения да работи по национално отговорни задачи. Същевременно БАН също може и често е инициатор на експертизи по важни въпроси на държавата, без да чака възлагане. Неотдавна МС прие и Механизъм за възлагане на определен тип задачи на БАН, който, макар и технически несъвършен, допълнен към горното, определя ясно БАН като най-големия и основен експертен партньор в България на държавните институции.

Накратко ще очертая диапазона на компетентност на нашите институти в помощ на държавните органи, свързано с регулярни дейности: правни и икономически консултации (НС, Президентство, МС), постоянен мониторинг на сеизмичната, радиационната и геологичната обстановка (органите за реагиране при бедствия, МРРБ), мониторинг на водите на Черно море (МОСВ), мониторинг на горите (МЗХГ), киберсигурност, отбрана, информационна сигурност (МО, МВР, ДАНС), екология и биоразнообразие (МОСВ, МРРБ), археология и опазване на културно-историческото наследство (МК и МТ), социални политики (МТСП), политики в областта на науката и образованието (МОН), които отбелязах вече по-горе и редица други. Голям е броят на институтите и лабораториите, които допринасят за горните експертизи – ИДП, ИИКИ, НИГГГ, ИЯИЯЕ, ГИ, ИКИТ, ИО, ИГ, ИИКТ, ИМИ, НЛКВ, ИБЕИ, НПМ, НАИМ, ИИНЧ, ИФС и редица други. Специално внимание в последните години, както и в годините, които следват, заслужават мащабните спасителни разкопки на археолозите, които осигуряват навременното строителство на глобални инфраструктурни проекти, като магистрали, газопроводи и железопътни трасета.

Чрез нашите Регионални академични центрове (РАЦ) активно ще подпомагаме местната власт и бизнеса при осъществяване на научни разработки с иновативен характер, нови образователни политики, национална идентичност и култура, дигитализация на икономиката и културно-историческото наследство.

Специално внимание, както винаги, ще отделим на работата със Столична община, на чиято територия се намират по-голямата част от нашите институти. Освен в голяма част от споменатите по-горе области, специално внимание ще продължим да отделяме на нашия принос за превръщането на София в интелигентен град, в град с все повече подобряваща се среда за живот на хората.

Както вече отбелязах, нови предизвикателства, както на национално, така и на европейско ниво, се очертават в областите на изкуствения интелект, дигитализацията на икономиката и зелената сделка, които ще намерят своите естествени проекции и на регионално ниво.

Председателят и Ръководството на БАН трябва да продължат усилията за затвърждаване на авторитета на БАН, като в случаи на поставени задачи, изискващи голям ресурс, надхвърлящ възможностите на бюджета, ще се търси допълнително адекватно финансиране на съответните дейности.

Дейността, свързана с връзките на БАН с обществото, като цяло ще отбележи нов ръст в обема си през следващите години на основата на приемащата се в момента комуникационна стратегия на БАН. Тя предвижда комплекс от мерки в редица насоки, които чрез активен диалог с обществото да отразяват социалната отговорност на БАН и да популяризират на достъпен език нейните постижения във всички области. Това включва и постоянен и активен контакт с медиите, които са естественият мост между нас и обикновените граждани, политиците и институциите.

Всичко това дава възможност на обществото да има адекватна представа за полезността на нашата работа. Оттам и пътят за подкрепа на дейностите на БАН и повишаване на тяхното финансиране е по-лесен. Ето само някои неизменни дейности, които ще се развиват и в следващите години:

- всекидневна актуална информация за цялостната ни дейност и активности в интернет пространството и в медиите;
- по-нататъшно модернизиране на информационна среда, отразяваща нашата работа – стрийминг на актуални събития по YouTube; активно използване на Facebook, Tweeter, Instagram, Wikipedia;
- традиционни и нови форми за популяризиране и разпространение на нашите научни и научно-приложни постижения;

- провеждане на отворени форуми по важни въпроси на науката и обществото, дни на отворени врати и др.;
- изграждане на постоянна и устойчива връзка с медиите, ключов фактор в комуникацията ни с обществото; награди за журналисти, отразяващи обективно дейността на Академията;
- популяризиране на академичните музеи и Ботаническата градина, особено сред учениците, не само като ценни културни средища, но и като място на неразривна връзка между културно-историческото наследство, природните феномени и научните изследвания.

След проведени дискусии, ще предложи учредяването на **Голяма награда на БАН за наука**, по подобие на награди на други известни академии, която да бъде най-престижната научна награда в страната.

НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ И ОТБРАНА

На практика БАН е единствената останала комплексна научна организация за осигуряване на широк кръг от научни изследвания в областта на сигурността и отбраната. Разбира се, ние отчитаме наличието на изследванията в Института по отбрана на МО, както и на научните институти към МВР, с които наши институти и звена си партнират активно в техните области на работа. Но когато става въпрос за по-широк кръг от научни изследвания, свързани с отбраната и сигурността, като материалознание, химически и биологически технологии, допълващ капацитет в информационните и комуникационни технологии, социални аспекти на сигурността и отбраната и редица други, то нашите институти са понякога единствени, които могат да осигурят тази експертиза. Още повече, че понятието „сигурност“, както ще видим по-долу има широк кръг от проблемни въпроси за решаване.

В следващия списък маркирам някои от най-важните дейности в тази насока, заедно с възможните ни партньори. Повечето изброени дейности са и действащи от минали периоди и с очаквано по-активно продължение в следващия управленски период.

1. С МО и неговия Институт по отбрана можем да допринесем за решаването на такива въпроси, като обща научна политика по превъоръжаването на Българската армия, както и по приложение на индустриалните дейности, свързани със закупуването на нова авиационна техника (водени предварителни разговори с Локхийд Мартин). Допълнителни сфери на сътрудничество са киберсигурността в отбраната и използване на специална продукция на БАН. Тук партньори от наша страна са такива институти, като ИР, ИМЦХА, ИП, институтите и лабораториите от направление Информационни и комуникационни науки и технологии и др.
2. С МВР и ДАНС традиционните ни области на сътрудничество са киберсигурността, информационната сигурност, вътрешната сигурност (например модели на миграционни потоци, модели за поведение на големи групи хора и др.). Основни партньори от БАН са ИМИ, ИИКТ, ИР, ИМех, НЛКВ.
3. Един от големите проблеми, свързан с националната сигурност, е демографският. В тази насока, на базата на вече свършена голяма по

обем работа, свързана с анализ на състоянието на демографската криза и мерки за нейното преодоляване, предстои работа по изучаване на българската диаспора, както и възможността тя да подпомогне решаването на демографския проблем в България. Тук нашите специалисти от ИИНЧ, ИФС и ИЕФМ ще бъдат от съществена помощ.

4. Институтите от хуманитарните и социалните науки са незаобиколим фактор при изготвяне на концепции, анализи и прогнози, свързани с геополитика, икономика, исторически и филологически проблеми с наши съседи, както и от икономически характер.
5. Не на последно място, ранното предупреждение, предотвратяването, както и управлението на редица природни явления с катастрофален характер и аварии все повече са в ръцете на учените. Става въпрос за земетресения, неблагоприятни климатични промени, като наводнения, замърсяване на въздуха, свлачища, ерозиране на почви, пожари и други от подобен характер. В това отношение в БАН има редица институти, чиято експертиза е от съществено значение (а понякога и единствената такава) за решаването на проблеми от такъв характер: НИГГГГ, ИИАКВ, ИО, ГИ, ИКИТ, ИГ, ИБЕИ, ИИКТ, ИМИ и други. В момента тези институти в партньорство с ВУ изпълняват Национална програма в тази област с хоризонт близките години.

Важна роля в координиране на активностите по горните дейности трябва да играе нашето специализирано звено Център за изследвания по национална сигурност и отбрана. То е създадено с цел идентифициране на комплексни проблеми в областта на отбраната и сигурността и на търсене на подходящия капацитет в различните институти на БАН за извършване на съответните дейности и е необходимо да активизира още повече своята дейност в тази насока.

Ще завърша тази част, като отбележа, че в момента е в процес на завършване проект за Национална програма в областта на сигурността, която ще обхване голяма част от дейностите по горните точки (без последната).

УПРАВЛЕНИЕ НА СОБСТВЕНОСТТА

Българската академия на науките разполага със значителна по обем и брой единици собственост. Голямата част от тази собственост (над 90%) се използва за дейностите на институтите. Другата се отдава под наем и средствата постъпват в институтите и Партида развитие. Големият проблем е, че като цяло сградният фонд е остарял и се нуждае от съществено осъвременяване, което изисква значителни средства. Тук е още един от **основните ангажименти, които поемам – да се търсят източници за осъвременяване на сградите на БАН**, в които работят нашите колеги, с цел постигане на нормални съвременни условия на труд. Това осъвременяване ще включва и съпътстващо облагородяване на вътрешните пространства на кампусите. В момента се извършва частично осъвременяване, свързано с разполагането на нова съвременна инфраструктура, но то далеч не е достатъчно.

Друг проблем, свързан със собствеността, е неефективното използване на онази част от нея, която не се използва за научни цели. Капацитетът на отдел Управление на собствеността на БАН-Администрация не е достатъчен за едно такова ефективно управление. Трябва да се помисли и за други форми на управление, с цел генериране на повече приходи. Необходимо е да се направи анализ на това, коя от тази собственост, която не използваме, може да генерира приход и коя по-скоро загуби, и в такъв случай да бъде намерено друго решение, което не генерира загуби, включително продажба.

Трети проблем, който стои от години и по който не постигнахме голям напредък, и който ще стои и през следващия период, е документалното уреждане на академичната собственост. За значителна част от собствеността ни все още нямаме актуални нотариални актове. За забавянето на този процес има и обективни причини, основната от които е голямата ангажираност на отдел Правна дейност с редица дела за собственост, но независимо от това трябва да се намерят начини процесът по придобиване на актуални документи за собственост силно да се интензифицира.

По отношение на евентуално ново строителство, то трябва да се ограничи около най-необходимите дейности, като например допълнителни помещения за библиотеката и за научния архив, и при възможност за жилища за млади учени и докторанти. За това могат да се използват съществуващи свободни терени на БАН.

Във връзка с това и по повод на включване на имоти на БАН в район Овча купел в рамките на одобрен план на Столична община за изграждане парк в района, предложил съм на Софийска община (със съгласието на колегите от Института по астрономия с НАО) на частта от терена на БАН да бъде изграден **Планетариум**, като общ проект на БАН и Столична община – ние участваме със земята и ноу-хоу, а Общината с финансиране. София няма планетариум и това би бил нашият принос към създаване на едно такова чудесно съоръжение с голям обществен интерес и бъдещо общо експлоатиране. Това предложение е внесено в ОС на БАН.

ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Издателската дейност на Академията има две основни задачи – едната: да представя нашите научни резултати пред специалистите от съответните области в България и света, а другата: да представя на широкодостъпен език нашите постижения пред обществото. И двете имат своето фундаментално значение в съвременния свят. Ето защо укрепването и развитието на тази дейност на съвременен ниво и със съвременни форми е от съществено значение на БАН.

Както и досега ще продължат усилията на Ръководството за укрепване на Академичното издателство „Проф. Марин Дринов“, което се нуждае и от подходящо разпространение на изданията си – самостоятелно или в сътрудничество, за да бъде и печелившо. То трябва да спечели доверието на списанията, издавани от институтите в БАН, да бъдат печатани качествено и навреме в нашето издателство, включително и с цел запазване на финансов ресурс вътре в Академията.

Издателската ни политика трябва да претърпи промени в няколко области:

1. В областта на издаване на монографии, както това става в световните издателства, чрез редакционни съвети по направления.
2. В областта на издаването на списания – предвид изискването и в света, и в България за оценка на научната продукция на основата на нейната видимост, при издаването от нас списания трябва значително да увеличим броя на онези, които се индексират или имат импакт-фактор, или SJR. В момента от почти 70 издавани списания от БАН и неговите институти, само около 20 са индексирани. Всичко това изисква сериозни усилия за съвременна организация на работата на академичните списания. В последните години в тази насока успехът за съжаление е малък, а изискването за видимост на научната продукция се засилва постоянно.
3. Пред вид констатацията за загубени позиции в чуждестранната българистика, предлагам да продължи по-нататък подкрепата на издания на БАН, насочени към българската диаспора. Българската диаспора очаква с голямо нетърпение значително по-голямо внимание от страна на българската държава и БАН е организацията, която трябва да даде пример за това и на другите държавни институции.

4. Не на последно място, както беше вече отбелязано, необходими са спешни мерки за пълноценното ни участие в Отворена наука, което изисква и нашия принос за издаване на списания и статии с отворен достъп, както и отворен достъп до данни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящата Програма за управление на БАН е изготвена, от една страна, на основата на традиционно важните и естествени насоки на работата на БАН, които остават неизменни в продължителен период от време, както и на нашите задължения, произтичащи от европейските и националните стратегически документи. От друга страна, отчел съм някои важни нереализирани напълно ангажменти, поети в предишната ми програма за управление. През изминалия четиригодишен период и в България, и по света се появиха нови важни концепции и развития в областта на научните изследвания и иновациите, които пряко или косвено касаят БАН. Те също са взети предвид в тази програма. Програмата съдържа и мои лични инициативи и виждания, които ми се струват полезни за БАН и които са продиктувани от опита ми в последните години.

Разбира се, във всеки един момент съм готов, заедно с колегите от ръководните органи на БАН, да дискутирам и да търся разрешаване на всеки новопоявил се важен въпрос, свързан с развитието на БАН.

Бих искал да изкажа благодарност на доц. Красимира Иванова и г-жа Наталия Нешева, които ми помогнаха при редакционното оформяне на Програмата.

03.11.2020 г.

Подпис:

Акад. Юлиан Ревалски